

Το εργοστάσιο παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν

Σε μένα, τον Μιγκέλ Αρόθα, γιο του Ερνέστο του εργάτη στο εργοστάσιο παπουτσιών, που 'χε πατέρα τον Μιγκέλ, τον πιο δυνατό θιρούχα στο Σαιν Μαρτίν, σπέρμα ήταν και αυτός του γερο Ερνέστο, του πιο ξακουστού θιρούχας σ' όλο το Μπένος Άρες, έλαχε η μοίρα να πιάσω το μολύβι στο χέρι να γράψω όσα γίναν στο εργοστάσιο παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν.

Γιατί να, τώρα δα, όπως πετιέται ο ήλιος πίσω απ' τους σωρούς των σκουπιδιών και θ' ανατείλει σε λίγο πάνω τους να τα σκεπάσει, σε τούτη την εικόνα που μεγάλωσε γενιές και γενιές στο Σαιν Μαρτίν, γεννήθηκε η πεθυμιά να τ' αφήσω γραμμένα. Να δώσω στον κόσμο λίγα απ' αυτά που καταφέραν οι άνθρωποι τούτοι που 'χω μπροστά μου. Βγες λοιπόν ήλιε και στείλε τις ακτίνες σου στην μεγάλη πόρτα του εργοστασίου να λαμπίσει εκείνη, διαμάντι να σταθεί ανάμεσα στις κληρονομίες του Σαιν Μαρτίν τις αυλές των σκουπιδιών. Βλέπω τώρα ανάμεσα στα βαριά κάγκελα της πύλης ανθρώπους να 'ναι ξύπνιοι ακόμα. Στέκομαι. Ακούω. Απ' το προαύλιο οι μουσικοί συνεχίζουν. Οι νότες απ' τις τρομπέτες ενώνονται με τον αέρα, τον καταλαμβάνουν, πάνω τον στέλνουν στα πολύχρωμα σημαιάκια που 'χουν στηθεί απ' άκρη σ' άκρη της αλάνας. Γιορτή έχουν εδώ. Δαιμονίζονται αυτά ακούν τις νότες στον εύηχο αγέρα λυσομανάνε. Προκαλούν νομίζεις τους ανθρώπους ν' ακολουθήσουν. Κοιτώ. Χορεύουν οι εργάτες. Άντρες, γυναίκες, σφίγγονται 'να μεταξύ τους, ρυθμικά βηματίζουν, ακουμπιούνται, χωρίζουν και σμίγουν αντάμα στέκονται και ξαναρχίζουν. Παίζει η μουσική πεντάγραμμα γίνονται τα κορμιά τους, βουίζουν ρυθμικά οι καρδιές τους, πάλλονται ολόκληροι. Τσίκνα αγγίζει ακόμα τα ρουθούνια. Ψήθηκαν μπριτζόλες μεγάλες. Γίνανε θυσία τα μοσχάρια στη χαρά, ανοίξανε τα κρασιά τους αυτά που κάθε καλός εργάτης κρύβει στο πατάρι για όταν θα παντρέψει το γιο.

Δεν έχουν γάμο σήμερα στο εργοστάσιο. Αποχαιρετισμό έχουν μα σα γέννα μοιάζει, έτσι λένε: γεννήσαμε. Μόνο μένα σφίγγεται η καρδιά μου, μαυρίζει, που τους αφήνω. Εμένα χαιρετούν. Τον Μιγκέλ Ερνέστο Αρόθα τον πρώτο πτυχιούχο του σχολείου που λειτούργησε μέσα στο εργοστάσιο παπουτσιών. Λαϊκό σχολείο το 'παν. Μάζεψαν τώρα που τελείωσα οι εργάτες λεφτά, δώσαν το μεροκάματό τους, να φύγω, να πάω στην Ευρώπη να συνεχίσω τις σπουδές. Να πήξει το κεφάλι μου στη Μαδρίτη, να βουλώσουν οι τρύπες της φτώχειας, να γυρίσω στο Σαιν Μαρτίν να φτιάξουμε πανεπιστήμιο μέσα στο φαμπρίκι. Το λαϊκό πανεπιστήμιο του εργοστασίου παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν θα το πούμε. Αυτό αποφασίσαν στη συνέλευση. Αυτό λοιπόν θα γίνει. Με πείσμα ρήτορα το υποστήριξαν οι εργάτες – πρωτεργάτες. Πρώτος μίλησε ο Χοσέ ο κόκκινος, συνέχισε ο Λιόνι ο γέρος πείστηκαν όλοι ευκολότερα από τότε που ξεκίνησαν όλα. Γυρνάω πίσω το μυαλό μου, εύπλαστος είναι ο χρόνος σα βουτάς στο παρελθόν, παιδάκι ήμουν τότε, ίσαμε τα δέκα, που θυμάμαι τον πατέρα μου να κλαίει σαν έσκασε το πρωινό εκείνο το κακό μαντάτο: Το εργοστάσιο παπουτσιών κλείνει.

Διαδόθηκε το νέο από στόμα σε στόμα διαμέσου των χωματερών μέχρι τα σπίτια. Θρηνούσαν οι εργάτες που θα ξαναγίνονταν θιρούχας, σκληρίζαν τα δόντια τους οι θιρούχας που δε θα γίνονταν ποτέ εργάτες. Ήταν εκείνη η μέρα και οι επόμενες, που πάνω από τους κρότους των τσίγκων που χτύπαγαν μέσα στα βουνά

των σκουπιδιών, βρισιές ακούγονταν απ' τα στόματα των αντρών, κατάρες έχυναν οι γυναίκες. Μα σα να μην πιάναν. Το χρεωκόπησαν τα αφεντικά το εργοστάσιο* να μην πληρώσουν τα δάνεια που πήραν μαζεμένα* θα τα 'τρώγαν τώρα στις βίλες τους, εκεί ψηλά στους λόφους* καλά φυλαγμένοι στα πλούσια γκέτο της πρωτεύουσας. Μαύρη απελπισιά πλάκωσε το Σαιν Μαρτίν. Εξάκόσιες οικογένειες ζούσαν απ' το εργοστάσιο. Κάθε πρωί απ'όταν φτιάχτηκε εκεί, δέσποζε επιβλητικό πάνω απ' τα χαμόσπιτά μας, έκλεινε το μάτι στις χωματερές* έλεγε: «Σας πήρα τους άντρες τους καλούς, σε μένα δουλεύουν πια* έχουν σταθερό μεροκάματο*ταΐζουν τα παιδιά τους κρέας και γάλα* μαζεύονται τα βράδια στα σπίτια, πίνουν κρύα μπίρα και μιλούν για μένα. Μ' ερωτεύθηκαν». Και ακόμα και αν δεν ήταν ακριβώς έτσι, τα μεροκάματα δηλαδή δεν ήταν ποτέ καλά* τ' αφεντικά πάντα ψάχναν τρόπους να τους ρίξουν και οι νέοι εργάτες σα πίναν τις μπίρες τους μιλούσαν συνήθως για τα κορίτσια που τους γυάλισαν και τη δόξα της Μπόκα, οι χωματερές ξέραν πως είχαν χαμένο το παιχνίδι. Μα να τώρα, μπόι πετάξαν, νόμισαν πως οι άντρες θα γυρίσουν κοντά τους. Αυτό φοβήθηκαν και κείνοι* πάει το εργοστάσιο, θιρούχας θα ξαναγίνονταν. Μάθαιναν πως οι άνθρωποι των αφεντικών μπαίνουν μέσα τα πρωινά και μαζεύανε τις πρώτες ύλες. Θα τις πουλούσαν χύμα μαζί με τα μηχανήματα. Παρέα με τα δάνεια, δουλειά εκατομμυρίων. Μάτωνε η καρδιά των εργατών. Δεν φτάνει που το σκότωσαν, τώρα του τρώγαν και τις σάρκες.

Αυτά συζήταγαν έξω στην αυλή ο πατέρας με τον Νάτσο. Πιο πολύ σιωπούσαν δηλαδή παρά μιλάγαν. Κάτω τα βλέμματα, τους κόκκους του τσιμέντου μετρούσαν, δευτερόλεπτα μοιάζαν, λεπτά* ώρες* τις ζωές τους μέτραγαν* σκόνη την έβλεπαν να μαζώνει* να σκορπίζει.

-Έμαθα πως ο Ρικάρντο έβγαλε το καρότσι χθες είπε ο Νάτσο.

-Για πού κίνησε; Τα πόστα είναι πιασμένα ξέρω, ρώτησε ο πατέρας χωρίς να σηκώσει το κεφάλι.

-Στο λόφο της Εστουντίνας έχει πολύ χαρτί λένε, θα 'βγαλε μεροκάματο αποκρίθηκε ο Νάτσο.

-Εμ, πέντε στόματα έχει να μπουκώσει, δεν τον 'έπαιρνε για χασομέρι. Αύριο θα βγω και 'γω, ξέθαψα το καρότσι του γέρου μου, έκανε και 'δειξε τον τροχοφόρο κουβά που 'χασκε παραδίπλα. Τέλεψαν ξανά τα λόγια, σίγησαν πάλι, βυθίστηκαν στις σκέψεις τους. Βήματα ακούστηκαν τότε απ' το δρόμο. Τρεχάλα. Φώναζαν απ' έξω, απέναντι, στο σπίτι του Νάτσο* ηχούσε τ' όνομά του, μαζί και του πατέρα* τους ψάχναν. Γύρισαν τα κεφάλια να δουν, άνοιξε η αυλόπορτα, πρόβαλλε το ιδρωμένο μούτρο του Ρίκι.

-Ερνέστο, Νάτσο τρέζτε... τρέζτε. Σηκώθηκαν οι άντρες, πήγαν κοντά του.

-Τι έγινε Ρίκι, τι έπαθες μωρέ; Μιγκέλ φέρε ένα ποτήρι νερό γρήγορα να πιει το παιδί, μου 'πε ο πατέρας.

-Στο εργοστάσιο, τρέζτε... έψαχνε ανάσες ο πιτσιρικάς, στο εργοστάσιο γίνονται φασαρίες, ήπια μια γουλιά νερό, συνέχισε. Πήγαν το πρωί τα φορτηγά να μαζέψουν τα δέρματα,μαζεύτηκαν μερικοί δικοί μας, τα εμπόδισαν* έπεσε πολύ ζύλο!

-Ποιοι ήταν ρε Ρίκι; λέγε, ρώτησε ο Νάτσο.

-Ήταν κάμποσοι, ο Ισμαέλ, ο Λιόνι ο γέρος, η Μαργκίτα... πολλοί ήταν σας λέω.

-Τώρα τι γίνεται; έκανε ο πατέρας

-Φώναζαν την μπασκίνα τ' αφεντικά είπε ο Ρίκι που 'χε ξαναβρεί τις ανάσες του. Με 'πεψε εμένα ο Νάτσο να ειδοποιήσω κόσμο να πάει. Μια ώρα τρέχω στις γειτονιές και φωνάζω συναδέλφους. Μαζεύεται κόσμος σιγά-σιγά. Κοιτάχτηκαν οι δυο άντρες στα μάτια, -έλαμψαν τα μάτια τους- έριξαν ένα φιλικό μπατσάκι στην πλάτη του Ρίκι, κίνησαν να φύγουν κατά κει. Θυμάμαι το βλέμμα του πατέρα σα μ' απαγόρευσε ρητά να πάω μαζί τους. Αυστηρό ήταν, τελειωτικό. Απελπισμένα αποφασιστικά με κοίταξε, θαρραλέα φοβισμένα. Τον παράκουσα. Ένα λεπτό μετά τους είχα πάρει στο κατόπι. Τρέχαν οι δυο τους μπροστά, φωτιά είχαν πάρει τα ποδάρια τους, λίγο πιο πίσω, εγώ, πάσχιζα να τους προλάβω. Και σα φτάσαν στο εργοστάσιο και κρύφτηκα πίσω απ' ένα αμάξι μη με δουν, φωτιά πήρε η ψυχή μου, τραντάχτηκα. Ξύλο έπεφτε εκεί, είχαν τα γκλομπ έξω βγάλει οι μπασκίνες με τα κράνη, βαράγαν στο ψαχνό. Στριμώχνονταν οι εργάτες στα κάγκελα, απέκρουαν ότι μπορούσαν, δίναν και αυτοί μερικές· αντιστέκονταν, μάχη γινόταν. Είδα τον πατέρα μου να χάνεται στο χαμό, κοκαλιάρης, μαύρος, αδύναμος ήταν· μα σήκωσε το χέρι, έριξε μια δυνατή σ' έναν κρανοφόρο σβέρκο· ψήλωσε μεμιάς, χόντρυνε στα μάτια μου, φώτισε το δέρμα το καφέσταχτο, ασημί έγινε· με τύφλωσε. Μα χαμένη που 'ταν εκεί η μάχη, έπεφταν οι εργάτες κάτω χτυπημένοι, άνοιγαν μπουμπούκια στο ξημέρωμα τα κεφάλια τους στις ροπαλιές, χύνονταν τα αίματα, κόκκινα, πηχτά· στρίγγλιζαν οι όρθιοι· έγινε το θάμα. Ίδια τάγματα αγγέλων πολεμιστών ξεπρόβαλαν απ' τ' αριστερά καμιά κατοσταριά θιρούχας με τα καρότσια τους γεμάτα σίδερα βαριά, μπροστά ο Ρίκι τους οδηγούσε. Χύθηκαν πάνω στους διαβόλους, πέταξαν πάνω τους τα καρότσια, παρασύρθηκαν αυτοί, πέσανε κάτω. Όρμησαν πάνω τους, ανασυντάχθηκαν κ' οι εργάτες, πιάσαν από κάτω τα σίδερα τα χυμένα, καταροβλοημένα ήταν, που σε πονεί και που σε σφάζει, τους λιανίσαν τους δαιμόνους. Πήραν τα τσακίσματά τους, το 'βαλαν στα πόδια αυτοί. Τέταρτο λεπτού σιγή στην απανεμιά της νίκης, νάτη ύστερα. Η ιαχή της νίκης. Και όσο δίνει ο θεός και ζω στο στερέωμα τούτο και ας σκοτεινιάσουν τα μάτια μου μια μέρα, τα αυτιά μου βαρύνουν, την κραυγή εκείνη, ποτέ δε θα ξεχάσω. Και πάντα θα λέω πως ένα πρωινό καλοκαιριού ο ίδιος ο Αρχάγγελος Μιγκέλ, που κουβαλώ το όνομά Του, κατέβηκε κάτω στο εργοστάσιο παπουτσιών και ένωσε τη φωνή του μαζί με τους εργάτες. Τον είδα με τα μάτια μου. Τον ακούμπησα. Στα χέρια του δεν είχε πια σπαθί μα ένα κομμάτι σίδερο απ' τις χωματερές του Σαιν Μαρτίν· μ' αυτό έδιωξε τους διαβόλους.

Πέσαν όλοι μετά πάνω στους χτυπημένους. Καθάριζαν τις πληγές τους, τις δέναν, κάποιους πήγαν στο νοσοκομείο. Δεν υπήρχε κανείς νεκρός. Άδικα τρομάζαν, λιπόθυμοι ήταν μόνο. Αγκαλιάζονταν οι εργάτες με τους θιρούχας, αδέρφια ήταν, ξαδέρφια, γειτόνοι στις συνοικίες των σκουπιδιών. Φίλαγαν το Ρίκι που σκέφτηκε να τους βρει στο κλαμπ των οπαδών της Μπόκα στο Σαιν Μαρτίν, να τους φέρει, ξέραν από ξύλο. Το διασκέδαζαν όσο τις μπίρες και τα κορίτσια. Αυτοί γύρισαν τη μάχη. Πιο μετά, μόλις φύγανε οι σύμμαχοι και μείναν οι εργάτες, κάναν συνέλευση όσοι ήταν εκεί. Πήραν την πρώτη τους απόφαση. Δε θα 'φευγαν. Εκεί θα μέναν να φυλούν την πόρτα του εργοστασίου.

Απόγεμα πια η μεγάλη πύλη είχε κρυφτεί. Ένα αντίσκηνο την έκρυβε, στρατιωτικό, μεγάλο· να χωράει το βράδυ και είκοσι και τριάντα νοματαίους. Κλοπιμαίο το είχε ο Χοσέ απ' το στρατό, τότε που φεύγαν συντριμμένοι απ' τα

Φόκλαντς. Πρόλαβε το βούτηξε· νάτο ξανά καμιά εικοσαριά χρόνια μετά να ζωντανεύει· να ποτίζουν τα υφάσματά του απ' ανάσες πολεμιστών. Αλλιώτικες τούτες δω μα η μοίρα το 'χε φαίνεται να σκεπάζει στρατιώτες. Ακόμα και αν αυτοί λέγονταν απλά εργάτες στο εργοστάσιο παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν.

Πέρασε έτσι το πρώτο βράδυ, δεν ξαναφάνηκαν οι κρανοφόροι, μόνο κάποιοι πολιτσίμάνοι πέρναγαν με τα' αμάξια τους, κοιτούσαν, λέγαν κάτι στον ασύρματο, φεύγαν. Τους κοίταζαν τις επόμενες μέρες οι εργάτες, τους πρόγγιζαν, σήκωναν ανάστημα· οργανώθηκε η ζωή στη σκηνή. Μαγείρευαν οι γυναίκες στα σπίτια, πήγαιναν και ερχόντουσαν οι κατσαρόλες απ' τις συνοικίες του Σαιν Μαρτίν στο εργοστάσιο και πάλι πίσω. Περνούσαν οι μέρες, κανείς δεν ερχόταν να τους ενοχλήσει. Είδαν τα' αφεντικά πως δεν έπιασε η βία στην αρχή, φοβήθηκαν τις υπόγειες δυνάμεις που ' κρυβε στα σπλάχνα του το Σαιν Μαρτίν. Τη φτώχεια. Την απελπισιά. Νικάγαν τούτα το φόβο. Σχήμα έπαιρναν· ξεπετιόνταν μέσα απ' τους σωρούς των σκουπιδιών, ανακυκλώνονταν οι δυνάμεις των ανθρώπων. Αδύνατοι ήταν, κουρασμένοι. Κακοζωισμένα κορμιά που δεν λυγίζουν εύκολα στον πόνο· λίγο τον είχαν συνηθίσει, θεριά γίνονταν. Τους άφησαν λίγο λοιπόν. Άστους είπαν, θα κουραστούν, θα φύγουν. Αλητάκια είναι μέσα τους, θα σπάσουν. Δεν νοιάζονταν όμως γι' αυτούς οι εργάτες. Μα για τους συναδέλφους τους που πίστευαν το ίδιο. Πήγαιναν αντιπροσωπείες στα σπίτια τους, τους ψέλναν, άλλοι πείθονταν, άλλοι όχι. Δεν το 'βαζαν κάτω· οι θιρούχας φρόντιζαν να διαχέουν τον αέρα της νίκης σ' όλη την περιφέρεια. Ο παπα-Ντάβιντ έβγαζε πύρινους λόγους τις Κυριακές στην εκκλησία. *«Αυτό 'ναι μωρέ ο Χριστός, σαν την κατάληψη των εργατών, αγώνας, ευλογημένοι να 'ναι όσοι στέκουν εκεί»*. Έτρεχε να μαζέψει τρόφιμα απ' άλλες ενορίες, να ενισχύσει· άκουγε τα εξ αμάξης απ' τον επίσκοπο, απειλές πως θα τον πάψει. Σε κοιτάζω παπα-Ντάβιντ με το ισχνό σου ράσο το κουρασμένο στο λιπόσαρκο σκαρί σου να πηγαينوέρχαισαι σε τούτο δω το γλέντι. Παράταιρος μοιάζεις· αρμονικά αποσπάσαι απ' τον κόσμο· μισή ψυχή έχεις εδώ, μισή στον ουρανό. Γιορτάζεις μαζί μας, πάντα μαζί μας ήσουν· έλεγε: *«Ανοίγουν οι ουρανοί του σύμπαντος σα πιάνουν το τάγκο ο Χριστός μας με τον Μαρξ»*, θυμάμαι να ρωτούν οι εργάτες *«ποιος είναι ο Μαρξ»*; και ο Νάτσο ο κόκκινος να λύνεται στα γέλια, να σ'αγκαλιάζει. Κοκκίνιζες παπά μου, σ' έπιανε ο Μάριο να χορέψει μαζί σου. Σιγούρευες τότε πως ο ουρανός υπάρχει μόνο για ν' ανοίγει και είναι ο άνθρωπος που κάνει το θεό να το πράττει.

Αντέχαν λοιπόν οι σκηνίτες, όσο δεν σπάγαν, όλο και περισσότεροι πείθονταν να περάσουν λίγο μπροστά απ' την κρυμμένη μεγάλη πύλη. Έρχονταν ολοένα και νέοι. Γέμιζε ο χώρος, μελίτσι έμοιαζε πια η σκηνή. Γύρναγα ανάμεσα τους, κράταγα κουβέντες. Ασήμαντες άλλες, πιο σημαντικές μερικές.

-Ακούς Κλάρα; Πρώτη φορά νιώθω το αίμα μου να βράζει τόσο.

-Χαρά στη γυναίκα σου Νάτσο. Χαρά στα σκέλια αυτής που το αίμα τ' άντρα της είναι βραστερό σαν το μοσχάρι.

-Α να χαθείς βρωμόστομη, γέλασε εκείνος.

Ή άλλοτε σε μια απ' τις ακούσιες σημαντικές συνελεύσεις

-Ως τότε θα αντέζουμε δω χάμω;

-Ωσπου ν' ασπρίσουν τα γένια μας και πέσουν τα πουλιά μας, φώναξε ο Ρίκι να πειράξει τους μεγάλους.

-Μέχρι να πεθάνουμε από χολέρα. Έχουμε χέσει όλο τον τόπο, είπε ο Λιόνι ο γέρος. Συνάδελφοι πρέπει να φτιάξουμε μια τουαλέτα...

Πρωί-πρωί στην καθιερωμένη περασιά τους οι πολιτισμένοι έμειναν με το στόμα ανοιχτό. Μυρμιγκάνθρωποι δούλευαν δίπλα στ' αντίσκηνο. Τούβλα κουβάλαγαν, χτίζαν οι εργάτες, στέκαν δίπλα οι λεκάνες έτοιμες να θρονιαστούν στο νέο τους βασιλείο. Ειδοποίησαν με τον ασύρματο αμέσως. Και όση αίσθηση δεν είχε κάνει η επίμονη παραμονή των εργατών, τόσο έκανε τούτη η τουαλέτα. Το νέο μαθεύτηκε πέρα του Σαιν Μαρτίν, θορυβήθηκαν τ'αφεντικά. Αυτοί ήρθαν για να μείνουν είπαν. Χτίζουν και τουαλέτα, δεν έχουν σκοπό να ξεκουβαλήσουν. Ξεκίνησαν τότε πόλεμο σκληρό. Στέλνανε μπράβους να ορμάνε τα βράδια στη σκηνή, στα σπίτια, απειλούσαν, σ' άλλους έταζαν λεφτά για να τα παρατήσουν· στο κενό πέφταν όλα. Μα ότι δεν κατάφεραν αυτοί με τους τρόπους τους, κόντεψε να το κάνει κάτι που δεν γνώρισαν ποτέ τους. Η πείνα. Δυο μήνες έφτανε κλειστό το εργοστάσιο, σώθηκαν τα χρήματα όλων, άρχισαν να λείπουν τρόφιμα. Γκρίνιαζαν τα μωρά στο σπίτι, γάλα θέλαν, φαί ήθελε και το βυζί να το κατεβάσει. Αγκομαχούσαν. Γκρίνια πλάκωνε. Αν δεν είχαν μπλέξει θα 'χαν φροντίσει ως νεοθιρούχας να βγάλουν τίποτα. Τώρα όμως με όλες τους τις δυνάμεις δωσμένες μπροστά στην μεγάλη πύλη τα' χαν όλα αφήσει πίσω. Τον ένιωθα τον εκνευρισμό. Έβλεπα στο πρόσωπο του πατέρα το σπάσιμο. Κρατιόμουν να μη του πω τίποτα, λύγισα· «πεινάω» είπα. Έφυγε δακρυσμένος. Στο εργοστάσιο πρόσωπα σκυθρωπά παντού. «Τι θα κάνουμε; Τι θα κάνουμε»; άκουγες. Προκηρύχθηκε συνέλευση. Εξηντατέσσερις μέρες κατάληψη και οι εργάτες μαζεύτηκαν όλοι εκεί.

Πέρυσι ήταν, στην τελευταία τάξη του λαϊκού σχολείου του εργοστασίου παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν, που ο δάσκαλος μας δίδαξε για την αρχαία αγορά της Αθήνας. Μαζεύονταν λέει οι πολίτες, όλοι μαζί, μιλούσαν. Πρότειναν αυτά που κατέβαζε η γκλάβα τους, τ' άκουγαν οι άλλοι, αντιπρότειναν, κάπου στο τέλος καταλήγαν. Μίλαγε τότε ο δάσκαλος· ερχόταν στο νου μου εκείνη η συνέλευση. Και όταν μετά τα βράδια κοιμόμουν, ήταν καιρός που μπέρδευα τα πράγματα, ανάκατα τα 'κανα στον κόσμο τ' ονείρου. Έβλεπα τον Λιόνι τον γέρο με την άσπρη γενειάδα ανάμεσα σε μαρμάρινες κολώνες να μιλά με τον Σωκράτη· κι ο γέρος απ' τα μέρη αυτά τα μακρινά να τον ακούει όλο προσοχή. Εμφανιζόταν μετά ο Ρίκι· φορούσε σιδερένια πανοπλία· έπαιρνε την ευχή τους, κίναγε στον πόλεμο μαζί με τον Αλκιβιάδη. Τους έβλεπα να φεύγουν από τον Παρθενώνα, όπως στις φωτογραφίες του βιβλίου ήταν, και ανέμιζε στον Αττικό ουρανό η αλογίσια χαίτη της περικεφαλαίας. Μα όταν ξύπναγα κ' ερχόταν ο λογισμός στα συγκαλά του, θυμόμουν, πως ότι ειπώθηκε δεν είχε φόντο κίονες κ' αγάλματα μα σιδερένια μηχανήματα που κόβουν το δέρμα και καλαπόδια που δίνουν σχήμα σ' ότι ντύνει τα πόδια μας. Νιώθω το ίδιο περήφανος που ' μουν εκεί σα να 'χα ζήσει στ' αλήθεια τ' όνειρό μου.

Μέσα στις μηχανές, λοιπόν, σημαδεύτηκε η μεγάλη απόφαση. Φύσαγε έξω, έβρεχε. Το Μπένος Άρες είχε φορέσει τα σκούρα του ρούχα· είπαν οι εργάτες να κάνουν τη συνέλευση μέσα στο εργοστάσιο. Σπάσαν την αλυσίδα της μεγάλης πύλης,

παραβιάσαν την κεντρική πόρτα, πέρασαν. Ευλαβικά σταθήκαν για λίγο· δυο μήνες είχαν να μπουν· ησυχία είχε, δεν την ξέραν· σα λειτουργούσαν οι μηχανές χαλούσε ο κόσμος. Σκόνη είχαν πιάσει τα σίδερα. Ζωγράφιζαν οι άντρες με τα δάκτυλα σχέδια, μηχανικά οι γυναίκες ξεσκόνιζαν τριγύρω τους, σημεία – σημεία καθάριζαν, έβγαине στο φως το χρώμα. Ένα πράσινο αγλαδένιο είναι. Ακούστηκαν πολλά εκείνη τη μέρα. Πρώτος μίλησε ο Ρικάρντο μ' ένα μωρό στην αγκαλιά.

-Που θα το πάμε δηλαδή; Τι άλλο θα κερδίσουμε; Είπε. Ορίστε, μας δίνουν λεφτά για να φύγουμε. Πριν λίγο τ' ανακοίνωσαν. Να τα πάρουμε αλλιώς θα τα χάσουμε όλα. «Να τα πάρουμε, να τα πάρουμε, δίκιο έχεις» φώναζαν μερικοί, κάποιιο χειροκρότησαν κιόλας, χάβρα έγινε, πάσχισε ο Χοσέ να τους ηρεμήσει.

-Είστε δειλοί ούρλιαξε ο Ρίκι που 'χε μεταμορφωθεί σ' άγριο επαναστάτη όλον αυτό τον καιρό. Φοβισμένα ανθρωπάκια είστε. Θα πάρετε τα ψίχουλα που σας πετούν και αύριο τα παιδιά σας θα πεινάσουν. Δεν θα τα στείλετε σχολείο, θιρούχας θα γίνουν, στα σκουπίδια θα ζουν. Εδώ πρέπει να μείνουμε. Να τους αναγκάσουμε να το ξαναοιζούν το φαμπρίκι. Πάλι φωνές ρίχτηκαν στο χώρο. Επευφημίες και γιουχαΐσματα αντιμάχησαν στον αέρα. Ώρα κράτησε η διαδικασία. Μίλαγε σαν κανονισμένη να 'ταν η σειρά, ένας απ' τη μια μεριά, ένας απ' την άλλη. Στα δυο ήταν χωρισμένοι οι εργάτες. Μίλησε τότε ο Ερνέστο Αρόθα· αυτός, ο γόνος των θιρούχας. Ο πατέρας μου.

-Συνάδελφοι όλοι δίκιο έχετε. Και σεις που δεν αντέχετε άλλο και σεις που λέτε να συνεχίσουμε. Μα σκεφτείτε τούτο. Αν σταματήσουμε τώρα είναι αλήθεια πως αύριο θα πεινάμε. Αν μείνουμε ξέρουμε πως η πείνα μας άγγιξε ήδη..

-Τι προτείνεις; φώναζαν από κάτω.

-Προτείνω... συνέχισε εκείνος, ...προτείνω ν' ανοιζουμε το εργοστάσιο μόνοι μας. Φωνές σκέπασαν τη φωνή του, γέλια και γιούχες μαζί. Κοιτάζτε τριγύρω σας, ύψωσε τη φωνή του εκείνος. Νάτο το εργοστάσιο... έδειξε τριγύρω, ...νάτα τα μηχανήματα, εκεί 'ναι τα δέρματα και τα κορδόνια. Ορίστε και οι εργάτες, έκανε με το χέρι του σα να τους σήκωνε με την παλάμη. Εμείς είμαστε το εργοστάσιο. Εμείς θα το δουλέψουμε, οι εργάτες του, να ζήσουμε τις οικογένειές μας. Βαβούρα ξανά, οι επευφημίες όμως νίκαγαν τώρα.

-Ποιος θα 'ναι το αφεντικό; ρώτησε κάποιος.

-Εμείς θα 'μαστε και αφεντικά κ'εργάτες φώναξε ο Χοσέ ο κόκκινος. Εμπρός λοιπόν να ψηφίσουμε· ευλογημένος να 'σαι Ερνέστο Μιγκέλ Αρόθα.

Ευλογημένοι να 'στε πατεράδες μας και μανάδες μας που νικήσατε όχι μόνο τον κόσμο όλο, μα πάνω απ' όλα τους εαυτού σας. Ψηφίσαν, μετρήσαν τις ψηφους· απ' τους εξακόσιους μόλις πενήντα διαφωνήσαν. Το ίδιο βράδυ χωρίσαν τις βάρδιες, έστειλαν μήνυμα σ' όσους δεν ήταν εκεί το πρωί να 'ρθουν να δουλέψουν. Κι ο Ρίκι, κοκκινοπρόσωπος, φλογοκάρδης, έφυγε να φωνάξει πάλι τους θιρούχας της Μπόκα, να φυλάξουν απ' έξω μην εφορμήσουν οι μπράβοι να τους χτυπήσουν.

Κείνο το μαγικό πρωινό που τα παράθυρα των εργατών ανοιζαν στις έξι, μοσχοβόλησαν οι γειτονιές με φρέσκο καφέ. Ετοιμάζονταν οι εργάτες. Κόρωναν οι εργάτριες, φούσκωνε το στήθος, πηγαίναν για δουλειά. κάτι απ' την κανονική ζωή θύμιζαν οι γειτονιές του Σαιν Μαρτίν. Μαζεύονταν στο εργοστάσιο, χαμογελούσαν. Πιάσαν τα πόστα, κοιτάχτηκαν κάπως αμήχανα, δόθηκε το σύνθημα· ξεκίνησαν.

Βάρεσαν οι μηχανές• πλημμύρισαν τον τόπο• πιάσαν οι γαζώτριες να διακορεύουν τα δέρματα, ντύθηκαν τα καλαπόδια. Τρίβαν τα χέρια στο τμήμα τη συσκευασίας, «γρήγορα – γρήγορα» λέγαν «φτιάξτε παπούτσια να πιάσουμε και μεις δουλειά». Τους άκουγαν οι άλλοι παίρναν φωτιά τα χέρια, τους αφουγκράζονταν οι μηχανές δούλευαν νόμιζες με πάθος, συμμαρίζονταν την θέρμη των ανθρώπων. Ανυπομονεσιά τους έπιασε να βγάλουν το πρώτο ζευγάρι. Να δουν τη στάμπα τυπωμένη. Ούτε μπορούσαν μα ούτε θέλαν να κρατήσουν τη μάρκα της πολυεθνικής από το Κολοράντο. Πρότεινε το όνομα η Ιζαμπέλ στη συνέλευση, πέρασε. Γεννήθηκε μετά το πρώτο ζευγάρι. Το πιάσαν στη συσκευασία, πέρασαν δεκάδες δάκτυλα να ψηλαφίσουν την ανάγλυφη στάμπα. TRC έλεγε. TRabahadores Calzado.

Τα κανάκευαν οι βάρδιες, μωρά ίδια τα δέχονταν στην αγκαλιά τους. Παίρναν παπούτσια σπίτια τους, έρχονταν οι συγγενείς να τα δουν, να χαϊδολογήσουν τα καμάρια του σογιού. Έφερε ο πατέρας ένα ζευγάρι στο σπίτι. Έλυσαν τα κορδόνια, τα φόρεσα. Τα ‘δεσα σφιχτά, πάτησα. Ανάλαφρα ήταν, αέρινα, «πατέρα μ’ αυτά πάω ως την Ισπανία» του ‘πα. Σήμερα που ετοιμάζομαι για το μεγάλο ταξίδι ξέρω πως κράτησα το λόγο μου. Όπως και οι εργάτες τον δικό τους. Αυτοί τα αφεντικά, οι ίδιοι κ’ οι εργάτες. Σήμερα, οκτώ χρόνια μετά από τη μέρα κείνη, που το εργοστάσιο πάει καλά, σταθμό φτιάξανε μέσα για τα μωρά να ‘ναι κοντά στις μανάδες τους• στήσαν ολόκληρο σχολείο και ετοιμάζονται για πανεπιστήμιο• δεν σταματούν να ξεχνούν το στόχο τους. Μοιράζονται στα ίσα τα λεφτά και σα κάνουν κ’ ανοίγουν θέσεις κ’ ‘άλλοι θιρούχας παρατούν τα καρότσια τους στην άκρη• κοινότητα έγινε το εργοστάσιο. Κοινωνία ολάκερη ζει στο παπουτσαδικο του Σαιν Μαρτιν.

Πέρασαν πάμπολλες δυσκολίες ακόμα για να τα καταφέρουν όλα αυτά. Συμπληγάδες ήταν οι πέτρες π’ αντιμετώπισαν. Δύσκολη η διάθεση των παπουτσιών. Κανείς δεν γούσταρε το TRC όπως τ’ αμερικάνικα. Δώσαν αγώνες. Βάρδιες διπλές και τριπλές σηκώσαν. Πέρασαν μήνες που δεν βγήκε μεροκάματο. Δάνεια οι τράπεζες δεν δίνουν σε αυτούς. Μα ‘χε το νερό μπει πια στ’ αυλάκι. Άνοιξε ήθελε δεν ήθελε η αγορά. Από κείνη τη μέρα οι μηχανές δεν ξανασίγησαν.

-Ει, Μικελίτο, τι κάνεις μονάχος μωρέ τόση ώρα, λαφρόσκεμες πριν φύγεις;

-Ερχομαι Ρίκι, μη φοβάσαι, τα κρατώ τα λογικά μου ακόμη.

Μια λάμψη έρχεται πίσω από την πλάτη μου. Πηγαίνω κοντά τους. Αρχινάει από τον ήλιο, χτυπά στη σιδερένια πύλη και σκορπάει φλογιοστόλιστη στην αλάνα του εργοστασίου. Γυρνούν να με κοιτάζουν. Λούζονται στο φως. Ο Ρικάρντο κ’ η Μαργκίτα, ο Λιόνι ο γέρος και ο Ρίκι. Δίπλα στέκεται ο πατέρας, η Ιζαμπέλλα και ο Μάριο. Έρχομαι Χοσέ, έφτασα κιόλας παπα-Ντάβιντ• στάσου να γυρίσω πρόσωπο στο φως• δικός σας είμαι• λίγο πριν φύγω θέλω να πλυθώ στο φως του ήλιου π’ αντανακλά στην σιδερένια πύλη του εργοστασίου παπουτσιών του Σαιν Μαρτίν.

Μικρό γλωσσάρι

Θιρούχας: Ολόκληρη κοινωνική τάξη που ζει από την ανακύκλωση των σκουπιδιών στο Μπουένος Άιρες και τις άλλες μεγάλες πόλεις της Αργεντινής. Οι θιρούχας γυρνούν με τα αυτοσχέδια καρότσια τους και μαζεύουν μέταλλα, χαρτί, γυαλί και πλαστικά.

Trabajadores calzado: Τα παπούτσια των εργατών